

Többrétegű őskori lelőhely feltárása a békásmegyeri Duna-parton

(Budapest, III. ker., Királyok útja 293.,
Hrsz.: 63630)

Óbuda-Békásmegyer Római-part és Barát-patak torkolata között húzódó dunai partszakaszán mintegy 3 km hosszú, 2-300 m széles sávban összefüggő – bizonyos részein máig épen megőrződött – lelőhelyláncolat húzódik, melynek egyes szakaszai többrétegű, rendkívül összetett stratigráfiai felépítésűek. A terület kiemelt jelentőségét a mikrorégió előnyös geomorfológiai, közlekedéscsoporthoz tartozó adottságainak köszönheti.

A terület a 19. századi folyószabályozásokat megelőzően a dunai ártér pleisztocén végi II/a és óholcén I. számú teraszszintjeiből kiformalódó homokos, löszös-homokos borítású szigetekkel, holt- és mellékágakkal, tócsás lápokkal tagolt változatos tájegysége volt (BÓKAI–KISS–MOCSY 2000, 51.; ENDRÓDI 2002, 35.), mely az itt megtelepedők számára természetes védelmet és többpólusú gazdálkodási mód kialakítását tette lehetővé. A Duna, mint elsőrendű közlekedési útvonal az őskori távolsági kereskedelem, valamint a nyugati hegységkeretet északnyugat–délkeleti irányban átszelő patak völgyek (Barát-, Aranyhegyi-patak) tradicionális kereskedelmi útvonalai a terület központi helyzetét erősítették. A folyó összekötő, szállító, közvetítő funkciója mellett kulturális-gazdasági-társadalmi értelemben vett elválasztó szerepe is markánsan érvényesült.

Excavation of a multi-layered prehistoric site on the banks of the Danube bank Békásmegyer

(Budapest III, 293 Királyok Road,
Lrn: 63630)

A contiguous series of sites, sometimes preserved intact, can be found along a 3 km long and 200-300 m wide band on the banks of the Danube River at Óbuda-Békásmegyer from Római-part until the mouth of the Barát streamlet. In certain places, the sites are multi-component with a complex stratigraphy. The special importance of this site during in the prehistoric period lies in the favorable geomorphologic and geographic endowments of the micro-region in terms of communication.

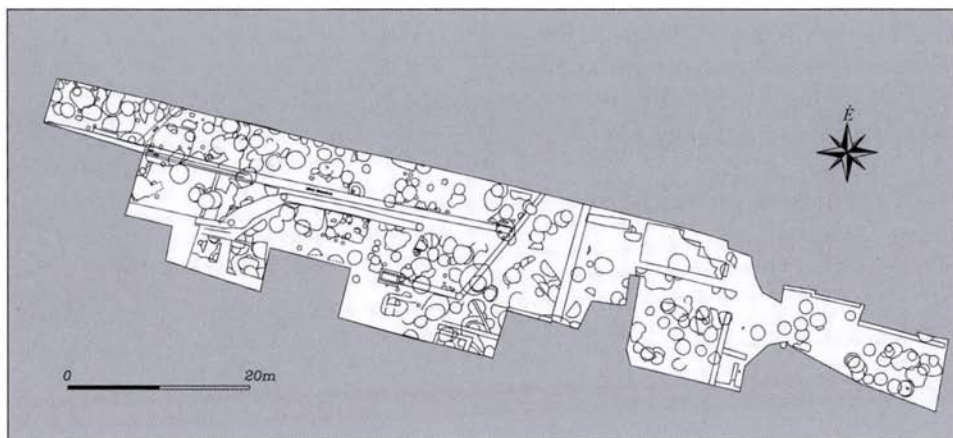
Prior to river regulation in the 19th century, the territory was a varied area of loess and sand islands formed during the final Pleistocene II/a as well as the ancient Holocene I terraces of the Danube floodplain separated by oxbows and side branches of the river and watery swamps (BÓKAI–KISS–MOCSY 2000, 51; ENDRÓDI 2002, 35). These natural features offered natural defences and permitted the settlers to develop a many sided economy. The Danube as a primary communication route and the traditional trading routes through the valleys of the streamlets that crossed the hills in a northwest-southeast direction to the west (Barát and Aranyhegyi streamlets) contributed to the central position of the territory. Beside its connecting, transporting and mediating role, the river played a definite separating role

Ennek köszönhetően kaptak különösen fontos szerepet a dunai révátkelők, melyek a Szentendrei-sziget adta helyzeti előnyt kihasználva minden bizonnyal területükön is korán kialakultak.

A békásmegyeri partszakasz rendkívül gazdag – főként őskori – leletanyagával már a múlt század elejétől magára irányította a régiségek iránt érdeklődők figyelmét. Az 1931–63 közötti időszakból számos megfigyelésről, kisebb leletmentésről tudunk, melyek eredményeképpen 21 db, olykor 8-10 régészeti korszak emlékének adó lelőhelyrészlet vált lokalizálhatóvá. (ENDRŐDI 2002, 35, 1. kép/III.) Sajnos e korai feltárások dokumentációi megsemmisültek, vagy csak csekély információs értéket hordoznak, gátat szabva a hozzájuk köthető, a BTM raktáraiban őrzött rendkívül gazdag régészeti leletanyag szakszerű, modern feldolgozásának. A mikrorégió kutatásának az 1960-as éveket követő időszaka csupán egyetlen területrész megismerésében hozott számottevő eredményt. A Vöröshadsereg útjának (ma: Királyok útja) Pünkösdfürdőtől délre eső szakaszán, 1960–1983 között Nagy László, majd Schreiber Rózsa egy nagykiterjedésű kora és késő bronzkori temető több száz sírját tárta fel. (SCHREIBER 1991) Az ezt követő bő húsz évben egyáltalán nem történt érdemi kutatás a területen. A rendszerváltást követő évtizedekben a túlnyomórészt állami tulajdonú üdülők részben használatban maradtak, vagy pusztulásnak indultak. Az ezredfordulót követően azonban a partszakaszon tapasztalható megélnkülő ingatlan beruházások újabb kutatási hullámot generáltak. 2003-ban, a szóban forgó terület déli, kevésbé intenzív részén, a Piroska utca vonalában folyt kutatás, mely néhány őskori cseréptöredéket eredményezett. (T. LÁNG 2004) Két évvel

as well in a cultural-economic-social sense. Thus, fords in the river had especially important roles, which certainly evolved at an early time on this territory, also profiting from the advantageous location of Szentendre Island.

The extremely rich find material from the river banks at Békásmegyer – especially from prehistoric times – had already attracted people interested in antiquities at the beginning of the last century. Numerous observations and small-scale rescue excavations were conducted between 1931 and 1963 resulting in the discovery of 21 partial sites sometimes with 8-10 archaeological periods registered. (ENDRŐDI 2002, 35, fig. 1/III) Regrettably, the documentation of these early excavations has either perished or their information value is very low hindering real analysis with modern methods of the rich find material from these excavations kept in the storerooms of the Budapest History Museum. The investigation of the micro-region after the 1960's brought significant results only in relation to a single area. Between 1960 and 1983, László Nagy and then Rózsa Schreiber brought to light hundreds of graves of a large Early and Late Bronze Age cemetery on Vöröshadsereg Road (today Királyok Road) south of Pünkösdfürdő (SCHREIBER 1991). The region has not really been investigated in the twenty years that followed. The mostly state-owned holiday houses were either used or left to decay after the change in the regime. After the turn of the millennium, however, the increasingly intensive landed property investments on the bank generated a new wave of investigations. In 2003, investigations were conducted on the southern, lessly intensive investigated area in a line with Piroska Street.

1. kép: Az ásítás alaprajza

Fig. 1: General plan of the excavation

később területünkől északra a Királyok útja – Kossuth Lajos üdülőpart között a Névtelen utca vonalában kelta, avar és középkori településmaradványok láttak napvilágot. (BUDAI 2006) Az igazi „áttörést” a 2007-es év hozta, amikor kora tavasszal a jelen tanulmányban bemutatott Királyok útja 293. számú telken zajlott teljes felületi ásítás, majd a Királyok útja 313. (Korom Anita által vezetett szakfelügyelet, ld. a kötetben), végül késő ősszel a Királyok útja 291. szám alatt (előzetes jelentést ld. a kötetben) végeztünk igen fontos településtörténeti adatokat szolgáltató kutatást.

A 2007. január–márciusa között folytatott feltárás a Királyok útja 293. szám alatti telken megvalósuló 4 lakótömbből álló lakópark (Club la Costa Kft.) építését előzte meg. A kutatás ígéretesnek mutatkozott, hiszen nem csupán a szóban forgó telekről, hanem a vele északról és délről szomszédos terület is nyilvántartott, többperiódusú régészeti lelőhely (BUVÁTI vízisport-telep (CSÁNK 1964), ill. Fővárosi Tanács üdülője: SCHREIBER–PEKÁRY 1956, SCHREIBER–MOLNÁR 1957).

These excavations yielded few prehistoric shards (T. LÁNG 2004). Two years later, Celtic, Avar and medieval settlement remains were uncovered north of this territory, along Névtelen Street, between the resort banks of Királyok Street and Kossuth Lajos Street (BUDAI 2006). The real “break-through” came in 2007, when the entire surface of 293 Királyok Road, the topic of this report, was uncovered in the early spring (archaeological observation by Anita Korom, see this volume). Investigations at 291 Királyok Road in late autumn yielded important historical settlement data (for the preliminary report see this volume).

The excavation conducted on lot 293 of Királyok Road between January and March 2007, preceded the construction of a residential district of 4 residential blocks (Club la Costa Kft.). The investigation was promising since it meant that not only this lot but the neighboring lots in the north and the south, which are listed as multi-component archaeological sites (BUVÁTI water sports establishment:

A területen korábban a Pénzjegynyomda Vállalat üdülője állt, ahol 1958-ban csővezeték ásásakor (NAGY 1959), valamint 2006 őszén, az üdülőépület beton alaptesteinek gépi kiemelése során (T. Láng Orsolya szakfelügyelete) késő bronzkori urnasírokat bolygattak meg. Az utóbbit követő megelőző feltárás a teljes földmunkával érintett telekrészekre, azaz a leendő épületek, süllyesztett parkolók és belső út nyomvonalára kiterjedt. Az 1660 m²-es feltárási terület a partszakaszt keresztirányban, mintegy 150 m hosszúságban vágta át, remek áttekintést adva a lelőhely geomorfológiai viszonyainak és régészeti fedettségének kapcsolatrendszerére. A munka során igazolódtak szakmai reményeink, hiszen 8 régészeti korszak rendkívül összetett stratigráfiai viszonyok között dokumentálható 499 régészeti objektuma került feltárára. (1. kép)

A terület első ízben a Kr. e. VI. évezred végén, az újkőkor (neolitikum) középső szakaszában népesült be. Az ún. zselízi kultúra településének – a későbbi korszakok által okozott erőteljes bolygatásnak

CSÁNK 1964; and the holiday house of the Council of Budapest: SCHREIBER, 1956, SCHREIBER 1957).

The holiday house of the Pénzjegynyomda Company formerly stood on the territory where Late Bronze Age urn graves were disturbed during the digging of the ditch for a pipe system in 1958 (NAGY 1959) and during the mechanic lifting of the concrete foundation blocks for the holiday house in the autumn of 2006 (archaeological observation by Orsolya T. Láng). The preventive excavation following the observation work extended over the entire territory of the lot where earth movement was planned including the surface of the future buildings, the deep parking lots and the internal road system. The 1660 m² excavation territory crossed the bank transversally along 150 m and offered an excellent general view of the contact system in its geomorphologic setting and permitted proper archaeological coverage of the site. These high expectations were justified during the work: 499 archaeological features were documented

2. kép: Neolitikus őstulokszarv bontás közben
Fig. 2: Neolithic aurochs horn during excavation

3. Újkőkori arcos
edény töredéke
Fig. 3: Fragment
of a Neolithic
anthropomorphic
vessel

köszönhetően – meglehetősen kevés, zárt gödöranyagot szolgáltató objektumát tudtuk feltárni. Közülük kiemelkedik egy – minden bizonnyal a bőséges vadállomány biztosítása érdekében – gödörbe helyezett hatalmas, 13 cm széles, 80 cm hosszú őstulok-szarv (2. kép), valamint egy gödörbe dobott vörös-sárga sávosan festett, plasztikusan kidolgozott emberi arcot ábrázoló edény töredékei. (3. kép) A feltárt településrészlet az északról határos BUVÁTI vízisport-telep területéről is ismert neolitikus lelőhelyhez tartozik (CSÁNK 1964, 205–209.), ahonnan eddig a Püskösdűrdő környezetére lokalizált (TOMPA 1936, 5–7.), késő Zseliz településnél idősebb időszakot képviselő leletek kerültek elő (M. Virág Zsuzsanna szíves szóbeli közlése).

A középső rézkorra keltezhető (IV. évezred első fele) egy jobb oldalán, erőteljesen zsugorított testhelyzetben fekvő csontvázat tartalmazó, kelet–nyugati tájolású sír (265. obj.; 4. kép), mely az arcos edényt tartalmazó gödör fölött helyezkedett el szuperpozícióban. Az elhunyt felhúzott térdéhez két edényt helyeztek, melyek közül az egyik a korszak jellegzetes kétfülű

from 8 archaeological periods within very complex stratigraphic contexts. (Fig. 1)

The territory was first inhabited in the middle phase of the Neolithic at the end of the 6th millennium BC. Rather few features yielding closed pit materials could be recovered from the settlement of the so-called Zseliz phase due to significant disturbances caused in subsequent periods. A huge, 13 cm wide and 80 cm long aurochs horn, placed ritually placed in a pit most probably to secure a rich stock of game (Fig. 2) and fragments of a vessel with a molded human face representation painted in red and yellow stripes (Fig. 3) deserve mention here. The part of settlement recovered is connected with the Neolithic site known from the BUVÁTI water sports establishment to the north (CSÁNK 1964, 205–209) where finds representing an older period than the late Zseliz settlement were found that had, until now, been localized in the region of Püsköfűrdő (Zsuzsanna M. Virág's kind oral communication).

An east-west oriented grave with a skeleton laid on its right side in a strongly flexed position dates to the Middle Cop-

tejesköcsög alakú edénye. Korhatározó leletanyag híján feltételelesen sorolható e periódusba egy felhúzott lábait balra döntve, de hason fekvő helyzetű, az előző sírral azonos tájolású, melléklet nélküli temetkezés. Minden jel szerint e sírok a Ludanice-kultúra népességéhez köthető, kisebb csontvázas temetkezési hely részét képezték (M. VIRÁG 2002, 95), amelynek két további sírja a BUVÁTI vízisport-telep területén végzett feltáráson látott napvilágot. (CSÁNK 1964, 210)

A feltárási terület középső részén 2,5 m vastagságot is elérő omladékréteggel borított településmaradványok a késő rézkori Baden-kultúra időszakában, a III. évezred elején, intenzív területhasznosításról árulkodnak. A telepen belül lezajló rendkívül összetett szakrális eseményekre a nagy számban feltárt áldozati gödrök bontása során szerzett tapasztalatok alapján következtethetünk. Több ízben dokumentáltunk a kultúra más településeiről és temetőiből ismert, szarvasmarha-áldozattal összefüggő kultuszra utaló jelenségeket, melyek mindenekelőtt többnyire csonkolt,

per Age (first half of the 4th millennium). (Feature no. 265; Fig. 4) It was found over the pit that contained the face-pot. Two vessels were placed by the drawn-up knees. On one of the vessels was a two-handled milk jar-shaped vessel characteristic of the period. A grave with the same orientation, in which the deceased was laid on their belly with the drawn-up legs tilted to the left side, can only conditionally be grouped in this period as it did not contain datable grave goods. These graves seem to have belonged to a small inhumation cemetery of the people of the Ludanice culture. (M. VIRÁG 2002, 95) Two other graves belonging to the same archaeological culture were found during the excavation conducted on the BUVÁTI water sports establishment (CSÁNK 1964, 210).

The partial settlement was covered with a debris layer attaining a thickness of 2.5 m in the central part of the excavation territory. This layer attests to intensive land use in the period of the Copper Age Baden culture at the beginning of the 3rd millennium. The large number of uncov-

4. kép: Középső rézkori zsugorított csontvázas sír
Fig. 4: Middle Copper Age contracted inhumation burial

bárdolt állati vázrészek gödörbe helyezését jelentették. Kiemelendő a 113. számú, rézsúsen szűkülő falú gödör, melynek váltakozva, 2-2 laza hamus és kemény, sárga agyagos szintből álló rétegsora alatt kevert faszenes, égett betöltés húzódott. Ennek alsó harmadában vélhetően szakrális építményhez tartozó, különböző formákat mutató hatalmas tapasztás töredékek heverték, melyekre egy szarvasmarha több csigolyából álló gerincoszlopát, kisebb csövescsontokat, anatómiai rendben lévő végtagokat, szarvat és nagyobb köveket helyeztek. (5. kép) Három egymásra dobált részleges szarvasmarha tetemet találtunk a 278. gödörben (6. kép), melynek betöltése csekély datáló értékű leletanyagot szolgáltatott, így időrendi besorolása jelenleg problematikus. Előfordultak ugyanakkor gazdag késő rézkori leletanyagot tartalmazó, szakrálisnak tartható objektumok is. A 24. számú méhkas alakú verem alsó, sűrűn rétegzett vörös, égett-hamus rétegsorai felett nagyméretű, kormos felületű edénytöredékeket, kétosztatú tálat, aganes és őrlőkö töredékeit tartalmazó szint húzódott, míg a gödör jelentkezési szintjén egy kupacban lévő állatesontokat dokumentáltunk. Szintén kétosztatú tál töredékét tartalmazta egy, az objektum alján körívben 6-8 oszlophelyből álló cölöpszervezet nyomát mutató áldozati gödör (185. obj.). (7. kép)

A Baden-kultúra települése északi irányban biztosan tovább folytatódik, melyre a már említett BUVÁTI vízisport-telep területén, a G. Csánk Vera által végzett ásatáson előkerült késő rézkori objektumok utalnak. (CSÁNK 1964, 210–211) Talán a településhez tartozó temető egy esontvázas sírját tárta fel Schreiber Rózsa 1955-ben területüktől délre, a Főváros Tanács üdülőjének telkén. (ENDRÓDI 2002, 38–39)

eredetű áldozati gödörbe helyezését jelentették. Kiemelendő a 113. számú, rézsúsen szűkülő falú gödör, melynek váltakozva, 2-2 laza hamus és kemény, sárga agyagos szintből álló rétegsora alatt kevert faszenes, égett betöltés húzódott. Ennek alsó harmadában vélhetően szakrális építményhez tartozó, különböző formákat mutató hatalmas tapasztás töredékek heverték, melyekre egy szarvasmarha több csigolyából álló gerincoszlopát, kisebb csövescsontokat, anatómiai rendben lévő végtagokat, szarvat és nagyobb köveket helyeztek. (5. kép) Három egymásra dobált részleges szarvasmarha tetemet találtunk a 278. gödörben (6. kép), melynek betöltése csekély datáló értékű leletanyagot szolgáltatott, így időrendi besorolása jelenleg problematikus. Előfordultak ugyanakkor gazdag késő rézkori leletanyagot tartalmazó, szakrálisnak tartható objektumok is. A 24. számú méhkas alakú verem alsó, sűrűn rétegzett vörös, égett-hamus rétegsorai felett nagyméretű, kormos felületű edénytöredékeket, kétosztatú tálat, aganes és őrlőkö töredékeit tartalmazó szint húzódott, míg a gödör jelentkezési szintjén egy kupacban lévő állatesontokat dokumentáltunk. Szintén kétosztatú tál töredékét tartalmazta egy, az objektum alján körívben 6-8 oszlophelyből álló cölöpszervezet nyomát mutató áldozati gödör (185. obj.). (7. kép)

eredetű áldozati gödörbe helyezését jelentették. Kiemelendő a 113. számú, rézsúsen szűkülő falú gödör, melynek váltakozva, 2-2 laza hamus és kemény, sárga agyagos szintből álló rétegsora alatt kevert faszenes, égett betöltés húzódott. Ennek alsó harmadában vélhetően szakrális építményhez tartozó, különböző formákat mutató hatalmas tapasztás töredékek heverték, melyekre egy szarvasmarha több csigolyából álló gerincoszlopát, kisebb csövescsontokat, anatómiai rendben lévő végtagokat, szarvat és nagyobb köveket helyeztek. (5. kép) Három egymásra dobált részleges szarvasmarha tetemet találtunk a 278. gödörben (6. kép), melynek betöltése csekély datáló értékű leletanyagot szolgáltatott, így időrendi besorolása jelenleg problematikus. Előfordultak ugyanakkor gazdag késő rézkori leletanyagot tartalmazó, szakrálisnak tartható objektumok is. A 24. számú méhkas alakú verem alsó, sűrűn rétegzett vörös, égett-hamus rétegsorai felett nagyméretű, kormos felületű edénytöredékeket, kétosztatú tálat, aganes és őrlőkö töredékeit tartalmazó szint húzódott, míg a gödör jelentkezési szintjén egy kupacban lévő állatesontokat dokumentáltunk. Szintén kétosztatú tál töredékét tartalmazta egy, az objektum alján körívben 6-8 oszlophelyből álló cölöpszervezet nyomát mutató áldozati gödör (185. obj.). (7. kép)

The settlement of the Baden culture certainly continued towards the north, something already implied by the Late Copper Age features found by Vera G. Csánk on the territory of the BUVÁTI waters sport establishment (CSÁNK 1964,

5. kép: Késő rézkori
áldozati gödör bontás
közben

Fig. 5: Late Copper Age
sacrificial pit during
excavation

6. kép: Rituális
többes szarvasmarha
temetkezés

Fig. 6: Ritual multiple
cattle burial

7. kép: Késő rézkori
cölöpszerkezet nyoma
egy áldozati gödör
alján
Fig. 7: Marks of Late
Copper Age post-
structure at the bottom
of a sacrificial pit

8. kép: Kora bronzkori áldozati gödör seprűdiszes edény maradványával
 Fig. 8: Early Bronze Age sacrificial pit with remains of a vessel

A kora bronzkori Makó-kultúra (III. évezred második fele) településnyomai a Dunához közelebb eső területre szken kerültek elő. Méhkas alakú tárológödrök, kisméretű jellepes sírként, vagy áldozati gödörként interpretálható beásások mellett kiemelendő az a hatalmas méhkas alakú verem (136. obj.), amelynek fenekén apró kerek tüzelésnyomot, mellette néhány nagyobb terméskövet, állatsontot találtunk, a gödör oldalánál a kultúra jellegzetes, seprűdiszes fazeka feküdt. (8. kép) A jelenségsoport fölé egy csaknem teljesen homogén sárga földréteget halmoztak kúpszerűen, melyet nagymennyiségű állatsont borított.

A Kr. e. második évezred közepe (középső bronzkor) tűnik a terület legintenzívebben lakott időszakának. A Vátya-kultúra települési objektumai rendkívüli sűrűségben jelentek a feltárási területen, mely – több egykorú kultúra jellegzetes kerámiatöredékeit is tartalmazó leletanyaga alapján – megérte a koszideri periódust is. Feltehetően ehhez az időszakhoz köt-

210–211). Rózsa Schreiber perhaps uncovered an inhumation burial from the cemetery of this settlement on the lot of the holiday house of the Council of Budapest to the south of this territory in 1955 (ENDRŐDI 2002, 38–39).

The settlement traces from the Early Bronze Age Makó culture (second half of the 3rd millennium BC) were found on the area of the lot lying closer to the Danube. Beside beehive-shaped storage pits and pits that can be interpreted as small symbolic graves or sacrificial pits, a huge beehive-shaped pit (feature no. 136) deserves mention. A small circular trace of burning was found along with a few large blocks of rock and animal bones beside it on the bottom of the pit. A characteristic broom-brushed pot of the culture stood by the wall of the pit (Fig. 8). A nearly completely homogeneous yellow earth layer was heaped up in a cone above it, and this was covered with a large number of animal bones.

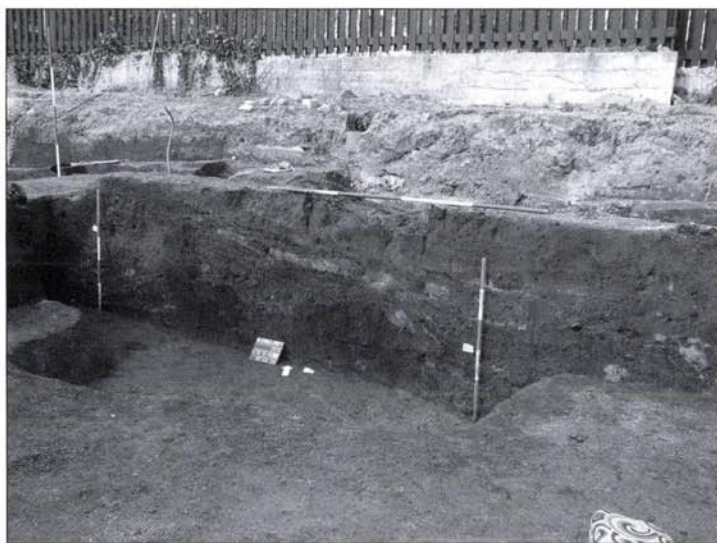
The territory was the most intensively inhabited in the middle of the second mil-

hető a középső mélyebb, időszakosan víznyős területrészen helyenként több méter vastagságot is elérő, települési hulladékból álló feltöltés. (9. kép) A települési tér ilyen módon történő kiterjesztése a Kárpát-medence őskorában ritkán megfigyelhető jelenség, igazi szenzációnak számít, és összefüggésben állhat a 2007 őszén a Királyok útja 291-es telken lokalizált vatya árokrendszer betemetésével (ld. e kötetben). A kora és középső bronzkori település – hasonlóan a korábbi korszakok leletanyagával – nemcsak északi, hanem déli irányban határos területeken is kimutatható (CSÁNK 1964, 210–212.; Királyok útja 291. ld. a kötetben).

A feltárás során egy késő bronzkori hamvasztásos rítusú temető néhány sírja is napvilágra került. Nyolc temetkezés a telek keleti, Dunához közeli harmadában, mintegy 20 m széles sávban csoportosult, egyet pedig nyugati irányban, a Királyok útjához közeli részen találtunk meg. Az alig 20–30 cm mélységben, beásásra utaló folt nélkül jelentkező temetkezések az Unamezős-kultúra váli fáciesének jel-

lennium BC (Middle Bronze Age). Settlement features of the Vátya culture were very densely distributed in this area. Based on the find material, which contained shards characteristic of several contemporary cultures, the site was occupied until the Koszider period. The sediment of settlement debris, which reached a thickness of several meters at certain points in the central lower, intermittently waterlogged territory, also probably belonged to this period (Fig. 9). The extension of a settlement area using such a technique can rarely be observed in the prehistory of the Carpathian Basin. It is a sensational find and it can be linked with the filling up of the Vátya ditch system located at lot 291 Királyok Road in 2007 (see in this volume). The presence of the Early and Middle Bronze Age settlement can be demonstrated on the neighboring lots both to the north and the south, similarly as finds from earlier periods.

A few graves from a Late Bronze Age cremation cemetery were also uncovered. Eight burials clustered in a 20 m wide

9. kép: Középső bronzkori, települési hulladékból álló feltöltés, alatta egy korábbi periódus humuszos kultúr rétege húzódik
Fig. 9: Filling of Middle Bronze Age refuse, and earlier humus layer below

10. Késő bronzkori urnatemetkezés
Fig. 10: Late Bronze Age urn grave

legzetes árkolt, síkozott, turbántekereses díszítésű hengeres, vagy csonkakúpos nyakú, gömbhasú urnáit, tállait, félgömbös csészéit tartalmazta. Leggyakrabban két-két szorosan egymás mellé helyeztek, nagyobb tállal borított edényt helyeztek a sírgödörbe. Az egyetlen urnaedényből álló temetkezések tipológiai elkülönítése ugyanakkor az újkori bolygatások miatt nem végezhető el megnyugtatóan. A 205. számú, épségben megőrződött sír egy borítótállal lefedett, csonkakúpos nyakú urnaedényt és egy behúzott peremű tállal letakart mélytálat tartalmazott, utóbbi peremére egy kis perem fölé húzott fülű csészét akasztottak. (10. kép) Az emberi hamvakat az urnák belsejébe vagy melléjük szórták egy kupacba (211. sír).

A korábban már említett, 1958-ban előkerült temetkezés kétfülű edényén (NAGY 1959, 1. kép) és két tállán kívül a 2006 őszi szakfelügyelet során gyűjtött urna is e korszakba sorolható sírok tartozéka lehetett. A késő bronzkori temető északi irányú kiterjedésére utal a mintegy 120

zone in the eastern third of the lot towards the Danube while another burial was found towards the west close to Királyok Road. The burials appeared at a depth of only 20-30 cm without discoloration. They contained the characteristic grooved, profiled, spiral grooved urns and bowls with cylindrical or truncated conical necks and globular bellies and hemispherical cups of the Váli phase of the Urnfield culture. Most commonly, twice two vessels covered with larger bowls were placed closed to one another in the grave shafts. The typological differentiation of the burials with single urns cannot be made with certainty because of modern disturbances. Grave no. 205 was preserved intact. It contained an urn with a truncated conical neck covered with a bowl and a deep bowl covered with a bowl, both with inverted rims. A small cup with the handle pulled up over the rim was hung from the rim of the latter vessel (Fig. 10). The human ashes were placed in the urns or heaped up next to them (grave no. 211).

m-re, a Bányászati Aknamélyítő Tröszt Sporttelepén 1958-ban Nagy László által megmentett, legalább öt edényt tartalmazó síranyag. (NAGY 1959)

A késő bronzkor második felében (Kr. e. 11-9. század) a Dunántúl északkeleti harmadában és a vele határos, Dunától északra eső területen egy számos egyedi jeggyel rendelkező urnamezős tömb kristályosodik ki, melyet a kutatás váli kultúra, vagy Vál-Hetény-csoport névvel illet (PETRES 1960; DUŠEK 1957). Ebben az időszakban a Dunántúl területén jól nyomon követhető súlypontáthelyeződés figyelhető meg: a Dunakanyar térségében, különösen a Duna jobb parti régiójában a HA2-B időszakba sorolható, főként terrebejárásokból ismert lelőhelyek feltűnő sűrűsödése tapasztalható. (SCHREIBER 1991, 1. kép) A békásmegyeri partszakaszon temetőkön kívül még legalább két nagykiterjedésű lelőhely sorolható a váli kultúra hagyatékához. A szórványosan a BUVÁTI, Pénzjegynyomda és a Fővárosi Tanács üdülőjének területén, majd dél felé a Békásmegyer-Vízművek, valamint Pünkösdfürdő térségében egy, a halomsíros időszaktól adatolt (SCHREIBER 1971, 45) nagykiterjedésű település húzódik, melyet első ízben 1936-ban a Vízmű építésével összefüggésben kutatott Szilágyi János. (TOMPA 1942, 101) Az ásatáson előkerült nagymennyiségű telepanyag a pontatlan ásatási technika és hiányos dokumentáció miatt azonban csekély forrásértékkel bír. A településtől alig néhány száz méterre déli irányban található a korszak talán legkiemelkedőbb emléke, a Nagy László és Schreiber Rózsa vezetésével több mint húsz éven keresztül kutatott, megközelítőleg kétharmad részben feltárt késő bronzkori urnatemető. A 324 dokumentált temetkezés közül az asztrális

Beside the two-handled vessel (NAGY 1959, fig. 1) and the two bowls from the above-mentioned burial recovered in 1958, the urn collected during the archaeological observation in the autumn of 2006 may also be from burials of this period. The grave with at least five vessels uncovered by László Nagy about 120 m from here on the sports ground of the Bányászati Aknamélyesztő Tröszt in 1958 (NAGY 1959) attests to the northern extent of the Late Bronze Age cemetery.

An Urnfield settlement block, displaying numerous unique traits, formed in the northeast third of Transdanubia and in adjacent territories north of the Danube in the second half of the Late Bronze age (11th-9th centuries BC). It is referred to as the Váli culture or Vál-Hetény group in the archaeological literature (PETRES 1960; DUŠEK 1957). A shift of the center of the occupation zone can be observed in Transdanubia in this period: a conspicuous concentration of sites of the HA2-B period can be observed by the Danube Bend, especially on the right bank of the Danube, known mostly from field survey work (SCHREIBER 1991, fig. 1). In addition to the cemetery, at least two large sites can be associated with the heritage of the Váli culture on the Békásmegyer banks. A large settlement dated to the Tumulus culture (SCHREIBER 1971, 45) can be found here and there on the territories of the holiday houses of the BUVÁTI, the Pénzjegynyomda and the Council of Budapest, and also in the area of Békásmegyer-Waterworks and Püspökfürdő, which was first investigated by János Szilágyi at the time of the construction of the Waterworks (TOMPA 1942, 101). However, the large amount of settlement material has hardly any source value because of

varázscsököket tartalmazó sír és egyéb, a hitvilág sokszínűségét reprezentáló sírmelléklet (csizmaedények, léleklyukas, bronzszegekkel kivert urnák, stb.) nem csak szakmai körökben tették ismertté a lelőhelyet. (SCHREIBER 1991) Északi irányban a Barát-patak torkolata mentén, a Pusztatemplom környékén lokalizált hamvasztásos temető a kultúra idősebb fázisához tartozik. (PÁTEK 1968, 72)

A terület legfelső őskori településszintjét a kora vaskor időszakát követő, Kr. e. 2-1. századi kelta település maradványai alkotják. Félig földbemélyített, téglalap alakú épületei közül csupán egynél sikerült megfigyelni az ágasfás-szelemenetes tetőszerkezetre utaló oszlophelyeket (16. obj.). Az 51. számú épület különlegessége, hogy tapasztott döngölt padlóját egy ízben megújították, az északkeleti sarokban máshol nem megfogható ideiglenes tűzelőhely nyomai is előkerültek. A házak között több méter mély, rendszerint hordó alakú, domborúan ívelt oldalú, vízszintes aljú gabonátároló vermek (11, 30, 64, 224. obj.) helyezkedtek el, betöltésük gazdag kerámiaanyagot, egy esetben malomkő maradványát tartalmazta. A feltárás talán legreprezentatívabb jelenségei a három esetben is megfigyelt, rituális kutyatemetkezést tartalmazó objektumok. Közülük is kiemelkedik a 254. méhkas alakú áldozati gödör, melynek belső falához szorosan egymás mögé négy kutyatemet helyeztek. (11. kép) Talán a feláldozásukhoz kapcsolódó ceremónia maradványa lehet a tetemeteket borító 10-15 cm vastag égett omladékréteg. E jelenséges csoport datálása a betöltésükből gyűjtött igen kis mennyiségű bronzkori, vaskori leletanyagnak köszönhetően meglehetősen problematikus, ugyanakkor több hasonló jellegű leletegyüttes (M0

the inexact excavation techniques and the incomplete documentation. Perhaps the most notable remains from this period can be found a few hundred meters to the south from the settlement: a Late Bronze Age urn grave cemetery, about two thirds of which László Nagy and Rózsa Schreiber investigated for more than 20 years. Of the 324 documented burials, the grave that contained astral magic utensils and other grave goods representing the complexity of the Late Bronze Age belief system ('boof' vessels, urns with spirit holes and mounted with bronze nails etc.) made the site famous and not only among archaeologists (SCHREIBER 1991). The cremation cemetery located along the Barát streamlet in the region of Pusztatemplom in the north dates to an older phase of the culture (PÁTEK 1968, 72).

After the Early Iron Age, a 2nd-1st century BC Celtic settlement represent the uppermost prehistoric settlement level. The postholes of the prop-and-purlin roof structure could be observed in only one of the semi-subterranean buildings (feature no. 16). The specialty of building no. 51 is that the pounded clay floor was renewed and the traces of a temporary heating place were found in the northeastern corner, features which could not be observed in the remainder of the houses. Several meters deep, generally barrel-shaped cereal storage pits with convex, curved walls and flat, horizontal bottoms were found between the houses (features nos. 11, 30, 64 and 224). They contained a rich ceramic material and, in a single case, the remains of a millstone. The most representative phenomena of the excavations were perhaps three features with ritual dog burials. The beehive-shaped sacrificial pit no. 254 was the most important one. It

11. kép: Késő vaskori(?)
kutyáldozat
Fig. 11: Late Iron Age(?)
dog sacrifice

Keleti szektor: REMÉNYI–ENDRŐDI–MARÁZ–VIRÁG 2006, 177.; III. Bp. Névtelen utca: BUDAI 2006, 83; Bp. XI. Skála áruház területe: ld. jelen kötet 141. oldalán) a késő vaskori keltezését valószínűsíti.

A kelta rétegsor felett már csupán a Pénzjegynyomda Vállalat üdülőjének épületmaradványai húzódnak, így a feltárással érintett területünk múltja csaknem teljes egészében a Krisztus születését közvetlenül megelőző 5000 év időtartamára szorítkozik. Az eddigi kutatási eredmények nyomán egyértelműen kijelenthető: a mikrorégió jelentősége túlmutat a főváros területén, az egész Kárpát-medence őstörténeti sajátosságait magán viseli.

A Megbízó és a múzeum között kialakult konfliktus, valamint az ezzel összefüggésben jelenleg is folyamatban lévő bírói per nagymértékben megnehezítette a helyszíni kutatást és korlátozza a lelőhely törvényben is előírt feldolgozási munkálatait.

E tény már csak azért is sajnálatos, mert a békásmegyeri partszakasz itt feltárt leletei kulturális örökségünk egy kevésbé

contained four dogs placed close behind each other by the wall of the pit (Fig. 11). The 10–15 cm thick burned debris layer that covered the corpses may perhaps be the remains of the ceremony linked with their sacrifice. The dating of this group of phenomena is rather difficult owing to the small amounts of Bronze Age and Iron Age find material collected from their fills, while several find units with similar features suggest a date from the Late Iron Age (M0 Eastern sector: REMÉNYI–ENDRŐDI–MARÁZ–VIRÁG 2006, 177; III. Bp. Névtelen Street: BUDAI 2006, 83; Bp. XI. Territory of the Skála department store: see p. 141 in this volume).

Only the remains of the buildings of the holiday house of the Pénzjegynyomda Company were found over the Celtic layer, so the past of the uncovered territory only encompasses 5000 years before Christ. It seems certain based on the results of our investigations that the significance of the micro-region extends beyond the territory of the capital: it bears the prehistoric characteristics of the entire Carpathian Basin.

ismert, összetettségével messze kiemelkedő értéket képviselő emlékei, melynek megóvása, adott esetben szakszerű körülmények között történő megmentése egyetemes kötelességünk.

Szilas Gábor

The conflict that evolved between the commissioner and the museum and the legal affair that resulted from it made the field work fairly difficult and limited the study of the excavation material as required by the relevant law.

It is most regretful since the finds recovered from this stretch of the Békásmegyér banks are the less well known relics of a complex cultural heritage of great value. Their preservation and rescuing within authenticated circumstances should be the task for us all.

Gábor Szilas

Irodalom/References:

BÓKAI–KISS–MOCSY 2000 – Bókai B. – Kiss Cs. – Mocsy E: Földtani és geográfiai áttekintés. In: Kiss Cs. (szerk.), Óbuda évszázadai, Budapest 2000

BUDAI 2006 – Budai Balog T.: A kissingi Pusztatemplom környékén végzett megelőző feltárásról (Excavation preceding development work in the region of Pusztatemplom at Kissing). *Aqfűz* 12 (2006) 79–86.

CSÁNK 1964 – G. Csánk V.: Megfigyelések a békásmegyéri őskori telepen (Observations faites dans la station préhistorique de Békásmegyér). *ArchÉrt* 91 (1964) 201–214.

DUŠEK 1957 – Dušek, M.: Hal'štatska kultúra chotinskej skupny na Slovensku (Die Hallstattkultur der Chotin-Gruppe in der Slowakei). *SIA* 5 (1957) 73–173.

ENDRÓDI 2002 – Endródi A.: Adatok Békásmegyér őskori településtörténetéhez: a késő rézkori bádeni kultúra települései és temetkezései (Facts

concerning the prehistoric settlement of Békásmegyér: settlements and burial-places of the baden culture from the late copper age). *BudRég* 35 (2002) 35–75.

T. LÁNG 2004 – T. Láng O.: Budapest, III. ker. Piroska utca 3–5. (Hrsz.: 63573) *Aqfűz* 10 (2004) 179.

NAGY 1959 – Nagy L.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1958. évben. *BudRég* 19 (1959) 248.

PATEK 1968 – Patek, E.: Die Urnenfelderkultur in Transdanubien. *Archaeologica Hungarica* 93 (1968)

PETRES 1960 – Petres, É.: Frühzeitliches Gräberfeld in Vâl. Alba Regia 1 (1960) 17–42.

REMÉNYI–ENDRÓDI–MARÁZ–VIRÁG 2006 – Reményi L. – Endródi A. – Maráz B. – M. Virág Zs.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán (Archaeological investigations in the eastern sector of the M0 highway ring). *Aqfűz* 12 (2006) 166–180.

- SCHREIBER–MOLNÁR 1957 – Schreiber R. – Molnár E.: Budapest, III., Békásmegyér-Pünkösdfürdő. ArchÉrt 84 (1957) 82.
- SCHREIBER–PEKÁRY 1956 – Pekáry T. – Schreiber R.: Budapest, III. Csillaghegy-Pünkösdfürdő. ArchÉrt 83 (1956) 94.
- SCHREIBER 1971 – Schreiber R.: A későbronzkori halomsíros kultúra emlékei Budapest területén (Der Nachlaß der spätbronzezeitlichen Hügelgräberkultur in Budapest). ArchÉrt 98 (1971) 45–52.
- SCHREIBER 1991 – Schreiber, R.: Die spätbronzezeitliche Gräberfeld in Budapest. PZ 1991.
- TOMPA 1936 – Tompa F.: Budapest őskora. TBM 4 (1936) 1–18.
- TOMPA 1942 – Tompa F.: Óskor. In: Szendy K. (szerk.), Budapest Története. Tompa F. – Alföldi A. – Nagy L., Budapest az Ókorban I. Budapest 1942. 3–134.
- M. VIRÁG 2002 – M. Virág, Zs.: Data on the Middle Copper Age archaeological topography of Budapest environs. BudRég 36 (2002) 93–115.